

**НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ „БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 20-ТЕ ГОДИНИ НА XXI
ВЕК. АСПЕКТИ ЗА СТРАТЕГИЧЕСКО РАЗВИТИЕ“, 22 - 23.04.2016,
сдружение „Институт Перспективи“**

Бежанската криза и последствията за България

Теодора Христова, НБУ, teodoraxristova@abv.bg

I. Въведение

Бежанската криза е огромна, тя е морално и политическо изпитание, което провокира драстично разцепление сред страните в Европа. Забелязва се липса на общо разбиране за корените и причините на настоящия проблем, както и стремеж към общи решения.

Повече от един милион имигранти и бежанци се стекоха към Европа през 2015 г. Германия е получила най-голям брой молби за същата година - повече от 476 хиляди. Унгария е на второ място, като броят им е по-висок пропорционално спрямо населението ѝ. Швеция я следва плътно с 1667 молби към 100, 000 души. Само у нас през 3/4 на 2015 г. у нас, подадените молби за убежище за първи път са 5 340. Средната стойност за ЕС е 260.

II. Причини и последствия

Традиционно регулирането на предоставяне на убежище е в рамките на дебата за етиката на ограничението и либерализма. От една страна са универсалните ценности за защита на правата на човека и либерално-хуманистичната визия за света - предоставяне на убежище и отворени граници. От друга страна са изключващите разкази, основани на национализма - миграцията е отклонение от обичайния ход на човешкия живот, концептуализирайки системата за социалното подпомагане и обществените услуги, като право на членовете на национално (или европейско) равнище, разглеждайки етно-националната другост като заплаха за стабилността на социалния и икономически ред - националните правителства трябва да защитят своите територии. Преотстъпването на суверенитета на наднационалното единство усложнява задачата, поставена от отворените граници и стандартизиране на правилата в ЕС.

За разлика от други бежански вълни в Европа през последните няколко десетилетия настоящата предизвика оперативната дисхармония на нейните политически институции в резултат на властовото разцепление. Възприема се от колективното европейско съзнание с доминиращо негативен знак: не е предизвикана; участват хора с неевропейски цивилизационен код, морал и етика. Поради това (и не само) европеизирането на бежанците среща съпротивата на националните правителства. От

една страна е нежеланието да се повиши минималния стандарт на защита на вече договорените международни задължения на европейските държави в лицето на икономически ограничения и популярното разочарование от правителството в Европа. От друга страна дебатите отразяват фрагментацията на европейските политически общности на 21 век и социалното антагонизиране по национални, етно-национални и етно-религиозни линии.

Основен проблем на Общо Европейската Система за Убежище е разпределянето на непропорционалната тежест на споделяне (Хатън, 2012; Лангфорд 2013; Велути, 2014) - първата държава-членка, до която достигат лицата, търсещи убежище, е отговорна за тях. Те обикновено достигат ЕС през територията на държавите по поречието на външната граница: Испания, Италия, Гърция, Малта, Кипър и България при границата с Турция. Принципът на първия е свързан с различията в съществуващите национални политики и разпоредби между Южна и Северна част (Кастелс, 2004). Освен това държавите-членки на външната граница се оплакват от прекомерно претоварване.

Разглеждането на движението на хора или на всеки друг социален феномен, като “криза”, поставя един комплексен социален процес в рамка и го отделя исторически, социално и политически от останалите. Образът “криза” е базиран на страх, следователно “бежанската криза” се отнася към държавите и тяхната способност да защитят териториалния ред, който гарантират.

Тревогата от мигрантската вълна се сля с терористичните атаки и прерасна в централен проблем за европейската сигурност. Паралелно проличаха и тенденции на национално и регионално самозатваряне. Въпреки тези тенденции и всички притеснения споразумението - пари и бежанските квоти срещу усилията на Анкара за свеждане до минимум на броя пресичащи Егейско море в Гърция - влезе в сила. Проблемът е, че Балканите са ключова артерия, а България в момента е входната врата.

Ако се направи класификация на факторите за негативното европейско настроение, на първо място идват икономическите подбуди. Колизията богат Запад спрямо беден Изток е очевидна. Освен това източноевропейските страни-членки трябва да заемат непознатото за тях място на рецептори. Стреши се и с цифрата работна ръка, от която се нуждае бизнесът и Европа.

Важен фактор за негативизма е и народопсихологията, която е филтърът за селекция на предпочитаните западни държави. Водещите са Германия, Швеция и Норвегия. В тези държави доминиращо е лутеранството, което може да бъде характеризирано като социална или обществена религия, за разлика от католицизма и източното православие.

Така носителите на друг цивилизационен код заемат по-маргинално място, определено от обществената народопсихология и настроения. Разглеждането на бежанците като нашественици и завоеватели е несъстоятелно, но също толкова несъстоятелно е и отхвърлянето на „икономическите имигранти“, претендиращи за статут на бежанци. Ингрид Мак Доналд (Директор Хуманитарна политика, Норвежки съвет за бежанците) смята, че определянето на бежанците като „икономически мигранти“ не е коректно, тъй като се пренебрегват многослойните мотиви за миграция. Според нея кризата придобива подобни размери в резултат и на кризата във властта в ЕС.

От данни на Държавната агенция за бежанците се вижда структурата на хората, които влизат в България и които евентуално ще останат тук. За периода от началото на 2010 г до септември 2015 г. бежанците, получили убежище са 14 630 души. Най-голяма част са от Сирия, Афганистан и Ирак, като броят на иракчаните е нараснал от 2014 г. до 2015 г. – от 608 до 2648 души до август. 56% са мъже, 13% - жени, а 31% - деца. Според статистиката на ДАБ в мнозинството си бежанците в България до август 2015 г. са с нисък образователен ценз - 24% са без образование, 30% са с начално образование, 26% с основно, а с висше и полувисше са 6%. Това са най-вече млади мъже, без образование. Нещо повече само 21% от минаващите са свързани със зоните на военни действия в Близкия Изток. Това показва, че доминират икономическите мигранти. Интересна е възрастовата и половата разбивка сред сирийците. 2/3-ти от тях са мъже, а 3/4-ти от мъжете са между 18 и 34 години. Особено голям е дялът на бившите военнослужещи или пък тези, които бягат, за да не бъдат мобилизирани в армията. Това поражда въпроси свързани със сигурността и интеграцията на тези хора. Гражданската сигурност е в пряка зависимост от случващото се, а ресурсът е недостатъчен за операции на територията на България. Тези хора са с друг цивилизационен код и се изискват други подходи, за да приемат порядките и разнообразието в Европа. В краткосрочен план е необходимо да бъде уредено положението на пристигащите хора и да се помогне за успешна интеграция. Това ще бъде трудно и скъпо. За по-бедните страни като България това ще е изключително трудно. Помощ е необходима за съживяването на европейската икономика и на пренатоварените страни по границите.

Все повече привърженици на либералите и социалистите започват да гледат като опора или опасност към определени етнически, религиозни, национални, етнически общности, да защитават своите и да се страхуват от чуждите. Кризисните процеси се раждат всекидневно, както и в миналото, консервативни реакции - от ислямски фашизъм в Близкия изток и неофашистки прояви в Европа, през по-умерени

ориентации към етнически, религиозни, националистически, цивилизационни различия и противопоставяния в леви и десни, крайни и умерени версии. Всички те предполагат някакви граници на съответната общност, в които се затваря солидарността и я пазят от другите. В тази връзка опасен е процесът на слаба или провалена интеграция, често подсилваща криминалния контингент, а от там и насилие и тероризъм.

Оливър Декер, социолог и философ от университета в Лайпциг, посветил научните си трудове на крайнодесния екстремизъм и ксенофобията, през 2015 г. публикува изследване върху ксенофобските настроения в Германия. Според него, макар днес ксенофобията в Германия да бележи упадък, това е само спрямо определени етноси, докато при други – като роми и мюсюлмани, отхвърлянето е дори по-голямо от преди. За много от германците чужденците се разделят на две групи: полезни и безполезни.

Това може да се каже, че важи и за българите. През последните години митът за толерантността на българите се е размил. В резултат на липсата на развита икономика, ниските доходи и стандарт на живот българите губят своята солидарност към хора, които не са полезни с нищо на обществото, а се възползват от облагите създадени от други, като неуспешната интеграция на малцинства у нас подсилва това мислене. Това се вижда и в събитията през 2013 г., когато България влезе в заглавията с негативна оценка за начина, по който третира сирийците, търсещи убежище: от незаконно дълго задържане, мизерни условия на приемане, неспособност да се обработят заявленията до липсата на перспектива за интеграция на успешните кандидати, както и негативното отношение и протести от страна на местното население.

За всяка страна има някои общи последствия в резултат на приемането на бежанци, но с различен отзвук спрямо конкретното икономическо развитие на страната. В краткосрочен план макроикономическият ефект от бежанската вълна ще бъде по-слабо повишение на растежа на БВП, което отразява фискалната експанзия, свързана с подкрепа за лицата, търсещи убежище, както и разширяване на предлагането на работна ръка. Въздействието на бежанците в среден и дългосрочен план зависи от това как ще бъдат интегрирани на пазара на труда. Бавната интеграция отразява фактори, като липсата на езикови умения и квалификация, както и бариерите при търсене на работа. За страна като България това ще има силен негативен ефект върху местното население.

Бежанският поток е сериозно предизвикателство за вътрешната и външната политика на България. Без предизвикана и строго контролирана миграция сме изправени пред катастрофа. Според някои експерти необходимо е създаването на специален

миграционен фонд, привличащ качествена миграция. Географското ни разположение и непрекъснато увеличаващият се брой граждани на трети страни навлизащи на територията на България правят българо-турската граница една от най-засегнатите външни европейски граници по Източно-Средиземноморския маршрут.

Неефикасната защита на българските граници в съчетание с тромавите законови процедури, финансовата несигурност и ниският административен капацитет ни превръщат в заложник на собствената ни неподготвеност. Не малък брой мигранти и бежанци са вече в България, превръщайки се в сериозен проблем за обществото и държавата. От една страна се поражда конфликт на етническа и религиозна основа с местното население, а от друга страна са социално-икономическите измерения. Във връзка с това една от най-съществените заплахи е разрастването на ксенофобските и националистическите тенденции. Тук е и ролята на държавата и правото да възпират и санкционират подобни процеси. В това отношение особено важен е мониторингът на медиите. В проучване към проекта „Преход с изкуство и познание“, от фондация "Мисия Спасение" се вижда, че медиите, макар да избягват крайните ксенофобски квалификации и да се придържат към неутралния изказ, често се превръщат в провокатор на език на омразата. Очертава се и негативна картина на преобладаващи читателски коментари, сеещи ненавист и призоваващи към насилие и саморазправа. Няма по-ясно огледало за разделението и страховете на българите (и не само) от онлайн социалните мрежи. Те са арена за спорове и изразяване на мнение. Почти всеки потребител изразява мнение или публикува новини от информационни сайтове в своя профил. Това показва колко е голямо влиянието на медиите и на интернет в лицето на социалните мрежи при оформянето на гражданското мнение.

III. Заключение

Настоящата бежанска криза постави под въпрос свободата, равенството и толерантността. За страна като България тя е не само политическо, но и икономическо и социално изпитание. Решението на проблема с бежанската криза трябва да е общо за всички страни в ЕС. Като външна граница на ЕС ние сме максимално заинтересовани от единен общоевропейски подход и търсене на солидарно решение на проблема.